

DAGENS FRÅGOR

Den 28 febr. 1940.

Hem- och värn. Starka och talrika äro de utslag av svenska folkets försvarsvilja, som i dessa dagar kunna inregistreras. Man kan med full rätt tala om en folkrörelse, som i fråga om utbredning och intensitet säkerligen aldrig haft sin motsvarighet i vår moderna historia. På senaste tid har intresset i alldeles särskild grad inriktat sig på det direkta hemortsförsvaret. Detta är säkerligen en omedelbar följd av det ryska flygvapnets hänsynslösa krigföring mot det finska folket bakom fronterna.

Det nutida kriget kan taga formen av direkt förödelse mot hembygden främst genom flygarnas bombfällning och kulspruteeld eller genom luftledes transporterade mindre eller större avdelningar. Hur den i sin fredliga gärning sysselsatta civilbefolkningen utsättes för stora faror, visar den rysk-finska konflikten i all sin ohygglighet. Det är emellertid icke endast från luften, som vår hemort kan råka i fara. Möjligheten för smärre från sjön landsatta styrkor att ta sig in i landet i skadegörande syfte måste också beaktas.

Nya och svårlösta militära organisationsproblem ha härigenom uppträtt. Där militära förband eller militärt organiserat luftvärn finnas till hands, tillkommer det givetvis dessa formationer att i första hand ingripa, men vårt lands stora ytvidd och uppgifternas mångfald kräva förvisso ytterligare beredskapsåtgärder. Därtill kommer att en betydande del av de försvarsåtgärder, som erfordras, icke äro av direkt militär natur, såsom reparationer av förstörda vägar, eldsläckning, röjningstjänst, viss bevakningstjänst m. m.

För att komplettera det redan befintliga militärt organiserade försvaret behövas dels formationer för bekämpandet av flygledes landsatta fiender eller fientliga avdelningar, dels organ för neutraliserandet av den materiella skadegörelsen från luften. Den förra uppgiften har en rent militär karaktär, den senare är av övervägande civil natur.

I den under socialdepartementet lydande luftskyddsinspektionen samt i civila luftskyddsföreningar äga vi redan organ för handhavandet av det som hör till det passiva luftskyddet. Anordnandet av luftskyddsrum, planläggning av mörkläggning, evakuering m. m., äro ärenden, som falla under luftskyddsinspektörens gebit. Den direkta utbildningen i luftskyddstjänst, omfattande brandsläckning, röjning, vakttjänst m. m., har däremot handhäfts av de frivilliga luftskyddsföreningarna.

Den lucka i hemortsförsvaret, som det närmast gäller att fylla, avser alltså främst bekämpandet av fallskärmshopparna eller annorledes i landet inkomna skadegörare bakom fronterna. Det är också närmast denna uppgift, som den i vardande befintliga hemvärnsorganisationen torde komma att få sig anförtrodd.

Dagens frågor

På åtskilliga platser i landet har redan stort intresse för skapandet av hemvärnsorganisationer försports, men samtidigt har en viss osäkerhet gjort sig gällande beträffande såväl uppgifternas ställande som organisationsfrågans lösande. Då för någon tid sedan överbefälhavaren för rikets stridskrafter begärde Kungl. Maj:ts bemyndigande att få upprätta en hemvärnsorganisation, kom emellertid frågan i ett nytt läge. I de direktiv, som försvarsministern utfärdade för en skyndsam utredning i frågan, återfinnas de riktlinjer, efter vilka den nya organisationen kommer att uppbyggas.

Sålunda fastslås det från början, att den tilltänkta hemvärnsorganisationen skall infogas som ett led i landets militära försvarsorganisation. Därmed förebygges, att organisationen kommer i konflikt med lagen om förbud mot väpnade sammanslutningar. Vidare bör organisationens geografiska kompetensområden principiellt fastslås. Därvid torde en anknytning till den kommunala indelningen närmast åsyftas. De enskilda hemvärnsmännen, vilka skola utväljas bland dem, som vid krig ej kallas under fanorna, skola anställas med kontrakt samt indelas efter militära grunder. De i kommunerna på detta sätt organiserade hemvärnen skola underställas de redan befintliga territoriella befälhavarna. Hemvärnsorganisationen skall nära anslutas till redan befintliga skytte- och landstormsorganisationer, vilket framför allt kommer att underlätta utbildningens bedrivande. Slutligen förutses en central hemvärnsledning, direkt lydande under chefen för armén.

Enligt de givna direktiven skall alltså hemvärnsorganisationen få en klart militär karaktär. Således måste såväl utrustning som beväpning vara sådan, att medlemmarnas enligt gällande internationella bestämmelser räknas som soldater. Uppgiften torde till en början åtminstone komma att begränsas till sådana som kräva stridsverksamhet.

Då hemvärnsmännen i största möjliga utsträckning böra utföra sitt civila arbete under ett krig, är det av synnerlig vikt att de ej åläggas annan tjänstgöring än sådan av tillfällig natur. Bevakningstjänst i vanlig bemärkelse torde därför knappast kunna komma i fråga.

En stor personlig beredskap och snabbt verkande alarmeringsanordningar synas vara huvudvillkor för hemvärnets effektiva användning. Då organisationen helt bygger på frivillig anslutning, torde stort utrymme vid dess rekrytering och ledning beredas dess egna medlemmar. Under nu rådande förhållanden är det av stor vikt att hemvärdet snabbt kan bringas i funktion. Därför måste uppgifterna klart avgränsas och organisationen göras enkel och rationell.

Hemvärdet är en samhällsföreteelse, med djupa rötter i svensk historia. Man-ur-huseplikten har i vårt land alltid erkänts, fast den under seklernas lopp tagit sig mångahanda former. Då våra äldsta förfäder ville skydda sig från fiendernas anfall, vilket i fråga om skoningslöshet och grymhet måhända icke stod det moderna terror-

kriget efter, funno även de sig nödsakade att noggrant organisera hemortens försvar.

Landslagarna anbefalla tre slag av vakthållning, bötesvård, strandvård och byvård. Härigenom säkerställdes ett signalsystem, som snabbt kunde föra budskapet om hotande fara till bygdens befolkning. Vårdkase och budkavle voro signalmedlen. Socken- och häradsvis samlade sig det uppådade manskapet, medförande vapen och kost, till förut noggrant planlagda samlingsplatser. Efter väl förrättat värv återgick man sedan till de dagliga sysslorna.

Då nu ett svenskt militärt organiserat hemvärn snart synes bliva en verklighet, är det icke ur vägen att påminna om hur stark dess förankring är i svensk tradition.

Bouppteckning efter den tyska minoriteten i Lettland.

Den första fasen av den tyska minoritetens utbrytande ur den lettiska staten är nu avslutad, i det att den sista kontingenten tyskar lämnat Lettland. Av de 62,000, som registrerades vid den senaste folkräkningen, ha emellertid cirka 10,000 valt att stanna i det land, där de — och i en del fall jämväl deras fäder i flera släktled — haft sin utkomst. Man kan anta, att den tyska minoritetens ledare i Lettland räknat med högre utflyttningssiffror, varför resultatet i viss mån blivit en besvikelse. Helst hade man nog velat komma upp till de magiska 96 procenten eller mer att döma av den energiska bearbetning organisatorerna under november utsatte sina landsmän för. De tveksamma fingo dagligen mottaga besök i hemmen av »Volksge nossen», som gjorde sitt bästa att övertala dem till att resa. Och de, som redan tillkännagivit sitt beslut att stanna, avfordrades en skriftlig förklaring med angivande av skälen till ett sådant beslut. Inför påtryckningar av detta slag var det mer än en, som i sista stund ändrade sina planer och anslöt sig till emigranterna.

Repatriceringen har givetvis i många fall ingripit djupt i lettlandstyskarnas personliga förhållanden. Åtskilliga tragedier ha utspelats i sådana hem, där den ena av makarna velat utflytta, medan den andra föredragit att stanna, eller där olika meningar rått mellan barnen å ena sidan och föräldrarna å den andra. Skilsmäsofrekvensen under föregående års sista månader var rekordartat hög, så att särskilda anstalter måste vidtagas för att påskynda skilsmäsoförfarandet, då det var fråga om utflyttande tyskar. Särskilt av de blandade äktenskapen upplöstes många. Å andra sidan vidtogos åtgärder för att göra det möjligt för dem som så önskade att vigas utan lysning i vederbörlig ordning. Äkta makar ha nämligen givetvis fått följas åt och befordrats till samma plats i det nya hemlandet, medan de, som endast voro förlovade, löpt risk att hamna på vitt skilda platser efter ankomsten till Tyskland.

De lettiska myndigheterna visade i många fall de utflyttande tyskarna större tillmötesgående än man väntat. På järnvägarna lämnades upp till 50 % rabatt både i fråga om gods- och persontrafik. Allt lösöre fick medföras, och inga hinder lades i vägen för utförsel av

värdeföremål, som kunde bevisas vara familjeklenoder. Likaså gavs tillstånd att ur landet medföra exempelvis kyrksilver från de tyska församlingarna, vilket representerade ett mycket betydande värde. Även prissamlingar tillhörande skytteförbund, idrottsföreningar o. dyl. frigåvos. Vad letterna ville hindra, var i första hand utförandet av historiskt eller etnologiskt värdefullt material.

Utförselförbudet iakttogs emellertid icke alltid av tyskarna, såsom framgår av att åtskilliga beslag gjordes av de speciellt för detta ändamål tillsatta kontrollkommissionerna. Bl. a. lades embargo på en del värdefulla handlingar belysande revolutionsrörelsen 1905. Det mest sensationella beslaget gjordes emellertid, då man fann de tyska minoritetsledarnas arkiv. Detta innehöll ett i hög grad komprometterande material, som visade, att tyskarna i Lettland på sistone bedrivit ett energiskt mullvadsarbete. Bl. a. framgick av en del handlingar, att de redan vid tiden för sudettyskarnas införlivande med Stortyskland lagt upp en omfattande plan för sin verksamhet. Denna gick ut på att med stöd från Berlin åt lettlandstyskarna utverka en fullständig icke blott kulturell utan också politisk och ekonomisk autonomi, som sedermera skulle leda till tysk hegemoni i Lettland. Tyska guvernörer för de olika lettiska provinserna och andra högre ledare voro redan nominerade på papperet. De aktiva inom tyskminoriteten hade uppenbarligen tänkt sig en annan händelseutveckling, än den de nu fått bevittna.

Den andra fasen av den tyska folkgruppens omplantering — låt oss kalla den boutredningen — torde bli avsevärt långvarigare än den första och medföra mycket stora svårigheter. Arbetet med de olika f. d. tyska företagens likvidering eller övertagande av letter är emellertid i full gång. Framför allt måste det ligga i de lettiska statsmyndigheternas intresse, att för folkförsörjningen viktiga industrier kunna hållas igång utan avbrott, samt att den tidigare av tyskar brukade jorden icke kommer att ligga i träda. Inom industrien var ju tyskarnas inflytande stort, trots att många av deras företag redan tidigare övergått i letternas händer. Vad jordbruket beträffar, bodde visserligen inte mer än cirka en sjättedel av de nu utflyttade på landsbygden, men icke förty ligga för närvarande närmare två tusen lantgårdar öde, omfattande drygt 50,000 hektar, och vad ett fortsatt sådant förhållande skulle innebära för en stat i så hög grad beroende av sitt jordbruk som Lettland är ej svårt att förstå. Spekulanter på den herrelösa jorden saknas emellertid icke, och förvaltningsmyndigheterna göra allt för att snabbast möjligt ordna med fördelningen. Här uppstålla sig dock åtskilliga svåra problem, liknande dem som den stora agrarreformen på tjugotalet förde i släptåg. En del större gårdar skola styckas, och jordköparen blir alltså i vissa fall tvungen att uppföra bostadshus och ekonomibyggnader. Man beräknar att av de två tusen f. d. tyska gårdarna kunna skapa tre tusen lettiska småbruk. Till dessa ha redan inte mindre än trettio tusen spekulanter anmält sig, av dem ungefär en sjättedel från Lettgallen, den närmast Ryssland belägna delen av landet. Denna provins är ett ut-

präglad jordbruksområde, men genom den kraftiga befolkningstillväxten skapas svårigheter för försörjningen, i det en stor del av befolkningen blir utan jord (i Lettgallen bo 53 inv. per kvkm. mot 30 i det övriga Lettland). Regeringen har nu ett gott tillfälle att numerrätt nedbringa detta efterhand framväxande lantarbetarproletariat. Lettgallerna äro särskilt lämpade att överta den nya jorden, därför att familjerna, såsom ovan nämnts, ofta äro stora och där barnen äro vuxna alltså äro i stånd att själva sköta lantbruket, utan hjälp av lejd arbetskraft. Ett tiotal barn eller mer är nämligen ingenting ovanligt i dessa familjer.

De gårdar, som lämnats av tyskarna, äro i regel i gott skick, men graverande undantag förekomma. På en del håll ha sålunda bostads- och ekonomibyggnader rivits ned av sina förra ägare före dessas avflyttning, fruktträdgårdarna ha plundrats på träd och buskar o. s. v.

Den mängd ekonomiska transaktioner, som den tyska repatrieringen dragit med sig både i staden och på landet, handhas av ett blandat lettiskt-tyskt förvaltningsorgan, benämnt UTAG. Detta får säkert bereda sig på åtskilliga års arbete, innan alla poster i det tyska boet utretts, oaktat det förfogar över en kolossal tjänstemannastab.

Den nervositet bland befolkningen i Lettland, vilken framkallades av Hitlers oväntade beslut att hemkalla tyskarna i Baltikum, synes nu fullständigt ha försvunnit. Man ser inte längre några oöverstiggliga svårigheter förknippade med den nu uppkomna situationen. Visserligen innebär den tyska utflyttningen en kraftig åderlåtning både i kulturellt och ekonomiskt hänseende. Men å andra sidan har landet plötsligt befriats från en av sina många minoriteter, och därmed har den lettiska staten som sådan vunnit i homogenitet och inre styrka. Ett utslag av den stegring av nationalismen — mer eller mindre äkta — som blivit en följd av tyskarnas bortdragande, är den iver, som visas av alla bärare av tyska tillnamn, att lettisera dessa. Endast för några veckor sedan utfärdades parollen »lettiska namn åt lettiska medborgare», och redan nu ha över 5,000 personer med inrikesminister Veitmanis i spetsen anmält sin önskan att få byta namn.

Efter ett halv- års världskrig. Alltjämt råder samma egendomligt stelfrusna stämning över världskrigets fronter. På västfronten synes endast den allra oundgängligaste artilleriverksamheten hållas vid liv mellan de två oändliga befästningslinjerna. Till sjöss fortsätta den engelska blockaden och dess tyska motsvarighet, av vilka den sistnämnda märkes vida mer till följd av de täta piratdåden mot neutrala handelsfartyg och deras besättningar. På sista tiden har dock *Altmark*-affären visat, att engelsmännen ingalunda äro sinnade att låta sig sättas i efterhand genom småskuret hänsynstagande till folkrättsliga former. I luften hava även de raider mot de fientliga kusterna, som ofta förekommo under hösten, blivit allt sparsammare. Som helhet företer kampen i Västeuropa en egendomlig och rofylld kontrast mot striden på liv och död bland Finlands snöfält.

Med periodiska mellanrum sättes världen i rörelse av rykten om

förestående åtgärder från endera partens sida för att sätta fart på spelet. I januari syntes spänningen vara på väg att söka sig utlopp vid Belgiens och Hollands gränser, men oron lade sig lika snabbt som den kommit. Vad som låg bakom — ett nytt drag i nervkriget eller en tysk angreppsplan, som åter övergavs inför motpartens beslutsamma hållning — har icke blivit klarlagt. Än mindre hava de någon gång uppdykande ryktena om tyska planer på att öppna operationer mot Rumänien, Danmark eller Sverige hittills blivit sannspådda.

På sista tiden har det framför allt varit västmakterna, som enligt pressens ryktesspridare skulle hava för avsikt att gripa initiativet medelst en flankoperation — i norr över Skandinavien och Finland eller i sydöst över Turkiet och Iran. I skrivande stund synes en del tyda på att något verkligen är i görningen på den sistnämnda skådeplatsen. Detta utesluter naturligtvis icke, att operationer samtidigt eller förut kunna igångsättas även på den norra flanken. *Altmark*-episoden och den engelska eskaderns uppträdande utanför Petsamo och Murmankusten peka onekligen på ett tilltagande intresse för farvattnen kring Skandinavien, den förstnämnda tilldragelsen även på minskat hänsynstagande till de nordiska staternas önskingar och rättigheter.

Onekligen synes man i ledande engelska kretsar icke längre hysa samma tillit till blockadvapnets förmåga att inom överskådlig tid bringa Tyskland på knä som vid krigsutbrottet och ej heller vara lika övertygad om att tiden uteslutande arbetar västmakterna i händerna. Från olika håll har det på sistone påpekats, att det rymmer stora faror, om man låter fienden ostört exploatera Öst- och Sydösteuropa och medelst skrämsemeter tilltvinga sig nödvändiga varor av sina svaga grannar. Dessutom bör det ej förbises, att ett krig av nuvarande typ — obehag och strapatser av skilda slag för både frontsoldater och hemmabefolkning men inga dramatiska tilldragelser, som skänka kampen färg och spänning — måste vara ganska påfrestande för stridsmoralen, och detta till en början förmodligen mer i stater med det relativt fria samhällsskick, som England och Frankrike trots allt åtnjuta. Flere symtom på dylika påfrestningar hava också redan visat sig, även om man bör akta sig för att överdriva deras betydelse. Daladiers förmaningar till hemmafronten äro ett tydligt bevis härpå, de engelska evakueringsplanernas ganska uppenbara misslyckande ett annat. I vad mån den plötsliga och uppseendeväckande men snabbt bilagda Hore-Belishakrisen sammanhänge med dylika känslor av missnöje med ett alltför händelseöst krig, undandrager sig hittills åskådarens bedömande. Rent personliga misshälligheter av skilda slag kunna mycket väl hava varit avgörande vid den reklamskicklige krigsministerns fall.

I alla händelser synes man i England känna ett behov av mer fläkt över krigföringen. Triumfen över *Graf Spee* var även ur denna psykologiska synpunkt högeligen välkommen, och den stora, ur neutral synpunkt rätt egendomliga publiciteten kring *Altmark* avsåg nog att till-

godose samma behov. I bägge fallen har det varit Winston Churchill, som stått för sensationerna, och det är tydligt, att hans prestige och inflytande alltjämt äro i tilltagande och tendera att överskugga premiärministerns. Med Hore-Belishas fall synes han hava blivit av med en farlig medtävlare om positionen som krigets kraftkarl. Churchills benägenhet för grandiosa omfattningsmanövrer över Medelhavet och Norden är väl känd sedan det förra kriget. Därför har hans inflytande spårats bakom de allt tätare ryktena om företag i Finland eller i Kaukasus. Mot den senare fronten kan den goda turkiska armén och generalerna Weygands och Wavells av allt att döma betydande syrisk-egyptiska härsmakt sättas in. Ovissare är, om västmakterna ännu förfoga över tillräckliga resurser för ett företag, i form av undsättning åt Finland, mot Rysslands nordfront. För Sverige och Norge kunna dessa spörsmål bliva av avgörande natur när som helst. Det är ganska tydligt, att i Frankrike en mycket stark opinion numera betraktar Ryssland som fiendens uppenbara bundsförvant och önskar drabba Tysklands prestige och råvaruresurser genom att besvara Stalins finska rövertåg med ett förkrossande slag mot det röda väldet. Även i England existerar otvivelaktigt en dylik meningsriktning, men den har hittills rönt motstånd både från imperialistisk-isolationistiska kretsar och från en del akademiska radikaler, som trots allt lida av en viss klockarkärlek till Ryssland. En sådan tidskrift som *New Statesman and Nation* uttrycker, ofta på ett ganska muntrande sätt, sistnämnda bourbonska sinnesart. Divergenserna på ytan behöva dock ej utesluta, att Englands val möjligen redan kan vara träffat. Skulle de sista alarmmeddelandena från Turkiet vara sanna, vilket dock synes tvivelaktigt, skulle de snarast peka i riktning mot en stundande stor aktion.

Hur stämningarna och planerna te sig i Tyskland efter det gångna halvåret, är av naturliga skäl ännu svårare att urskilja än i fråga om västmakterna. Att den inre fronten även där bereder vissa svårigheter, synes troligt, allra helst om man tager i betraktande en sådan omständighet som mystiken kring Hitlers efter en ovanligt lång tystnad hållna januarital. Om den initiativlösa krigföringen till lands beror på välberäknad planmässighet eller på att de uppgjorda planerna slagit fel, kan endast framtiden utvisa.

Uppenbart är, att den nuvarande ovissa situationen rymmer mycket stora faror för en stat med Sveriges geografiska läge. Till viss del skulle dessa risker — men ingalunda faran från öster — försvinna, om kriget på allvar blossade upp på västfronten eller i Orienten. Men så länge en dylik höggradig militär aktivitet ej inträtt i väster eller sydöst, är det också tydligt — ehuru det svenska utrikesutskottets ordförande i sitt senaste tal ej ansåg behöfligt att ens nämna dessa faror — att regeringens *masterly inactivity* i Finland kan utsätta oss för att snabbare, än allmänheten nu tror, nödgas taga parti i ett krig mellan England, Frankrike och Finland på den ena sidan samt Ryssland och Tyskland på den andra. Därmed skulle vad herr Sandler kallade neutralitetsidiotin hava löpt linan ut.

Dagens frågor

Med det sagda avses naturligtvis ej att bestrida, att en svensk intervention i Finland kan vara förbunden med mycket betydande risker. Men man synes i regerings- och ledande riksdagskretsar vara benägen att för aktivitetens faror helt glömma de kanske ingalunda mindre vådor för rikets säkerhet, som kunna vållas av passiviteten.

T. H.

Bakom fronten i Finland. Från riksdagsmannen, agronom Stig Janson i Frändesta, vilken såsom en av ledamöterna av Sveriges Lantbruksförbunds tremannadelegation för ett par veckor sedan besökte Finland bl. a. för att studera livsmedelsproduktionen under kriget och Sveriges möjligheter att bistå Finland med livsmedel, har Svensk Tidskrift mottagit nedanstående intryck:

I snart tre månader har Finland förmått hålla Ryssland stängden. Icke ens för Finlands tappra folk hade detta varit möjligt utan ett heroiskt arbete även bakom fronten.

Som bekant har man i t. ex. Tyskland och England infört en delvis ganska långt gående ransonering. I Finland har man däremot ej behövt tillgripa sådana åtgärder annat än för socker och kaffe. Ransoneringen är för övrigt ej särdeles hård. Tills vidare får man per person $\frac{1}{4}$ kg. socker per vecka och $\frac{1}{4}$ kilo kaffe per 4 veckor.

Ur livsmedelssynpunkt började kriget vid en för Finland förmånlig tidpunkt. Man hade största delen av 1939 års skörd oförbrukad och ägde således möjligheter att under hand fylla på lagren av sådana varor, beträffande vilka man så småningom kunde emotse brist. Av naturliga skäl kan jag här inte ingå på vilka varor och kvantiteter, som Finland kan behöva, utan vill endast konstatera att bristen bör kunna utfyllas från det övriga Norden.

Man har dock nu vissa reserver att falla tillbaka på. Under de sista åren har t. ex. kreatursstocken ganska starkt ökats. Man hade från de evakuerade områdena bortfört ej mindre än 120,000 st. nötkreatur, vilka ju utgöra en värdefull köttreserv. Som ett bevis för med vilken grundlighet man tömt de utrymda områdena visades i Helsingfors' slakthus en stor avdelning med levande fjäderfä.

Det är naturligtvis utom resonemang att soldater, som utföra sådana prestationer som de finska, så länge någon möjlighet finnes måste ha obegränsade och allsidigt sammansatta portioner. Det är också viktigt att de evakuerade ha så ställt i sin trista tillvaro, att ej matknappheten behöver komma som ytterligare en börda.

Med finsk sammanbitenhet har man planerat för årets sådd och skörd. När man fick en uppfattning om antalet män, som det finska jordbruket fått lämna från sig till armén, trodde man först, att myndigheterna voro inställda på att delvis låta jordbruket ligga nere över sommaren. Men ingalunda! Arbetstillgången vid jordbruket skall säkras. Det finns kvinnor i Finland och det finns män och pojkar, som äro för gamla eller för unga att bli soldater. Man hjälps åt. *Det skall gå* — och jag tror det går! Odlingsplaner äro klara för en riktig anpassning av driften efter förhanden varande omständigheter. Odlingschefer utses för att ta hand om vad som

närmast motsvarar uppgifterna för våra arbetsblock. Arbetsnämnder äro tillsatta för att anskaffa och fördela den behöfliga arbetskraften.

Som bekant har, bland annat på grund av landets långa gränser, en oproportionerligt stor del av befolkningen kallats under vapen. Att man trots detta, trots transportsvårigheter, trots luftbombardemang lyckats hålla livsmedelsproduktion och livsmedelsindustri i gång för full maskin är även det ett bevis för, vad det okuvliga folket på andra sidan Bottenhavet mäktar. Härvid har det gällt, dels att åstadkomma en efter förhållandena anpassad organisation av driften, dels att utnyttja tillgänglig reservarbetskraft och utnyttja den hårt.

Endast sådan driftspersonal, som är oundgängligen nödvändig, har frikallats. Redan normalt sysselsätts i Finland ett jämförelsevis stort antal kvinnor med egentligt kroppsarbete. Detta har varit en faktor av allra största betydelse för lösningen av arbetsmarknadsproblemet. Härigenom har man nu ganska lätt kunnat utöka användningen av kvinnlig arbetskraft. De finländska kvinnorna äro vana vid tungt arbete och dra sig ingalunda för att utföra t. ex. arbete i slakterierna.

Många av de sociala åtgärder, som vidtagits under fredliga förhållanden, ha givetvis under kriget icke kunnat fullföljas. Sålunda har man nu i utsträckt omfattning börjat arbeta på övertid. Såsom exempel kan nämnas att man i det stora mejeriet i Åbo under vissa tider nu arbetat i två skift med tolv timmar i varje. Man har tills vidare suspenderat bestämmelsen om övertidsbegränsning till 200 timmar per år. Däremot hade man i övrigt ej upphävt gällande arbetstidslagstiftning. Övertidsarbetet betalades efter en viss progressiv skala. Från skilda håll framhölls med skärpa, att det vore olämpligt att nu företaga ens sådana provisoriska lagändringar, att arbetarna skulle kunna få den uppfattningen, att situationen utnyttjades mot dem; tvärtom måste känslan av samhörighet stärkas.

Den ständiga bombfaran bidrog naturligtvis till att försvåra arbetets regelbundna fortgång. Utöver att man överallt i de större företagen inrättat bombskyddsrum hade man icke vidtagit några generella skyddsåtgärder. Förhållandena gestalta sig ju helt olika alltefter geografiskt läge, driftsförhållandenas art o. s. v. Man hade sökt sig fram till de lämpligaste formerna för olika arbetsplatser. På en del håll arbetade man morgnar och kvällar, på andra hade man övergått till nattarbete. I vissa företag, där man arbetade i skift, hade sov möjligheter ordnats för personalen i skyddsrummen. Man hade dock inte kunnat åstadkomma någon högre grad av komfort. — Äro även vi svenskar beredda på att, om det behövs, sova på en avlyftad dörr med en halmfylld säck som madrass?

Trots en till synes mycket god organisation för luftlarm hände det då och då, att givet flyglarm inte följdes av fientliga flygplan. För att undvika härmed sammanhängande onödiga avbrott i arbetet hade på vissa håll inrättats privat flygspaning från särskilda utsiktstorn. Larm till det företaget gavs då först, när man från tornet såg eller hörde flygplanen. Det berättades på flera håll, att man fick an-

vända milt våld för att överhuvudtaget förmå arbetarna att lämna sin sysselsättning och krypa ner i skyddsrummen.

I början av kriget hade man från orter, som räknats som utsatta, i viss omfattning verkställt evakuering av förvaltningspersonal. Man hade då inte velat tro, att ens ryssarna skulle använda sig av sådana terroriseringsmetoder, att praktiskt taget hela landet skulle komma att ligga inom farozonen. Nu uppfattade man de större städerna som relativt säkra på grund av de anordningar för luftvärn, som så småningom kunnat genomföras.

Särskilt transportproblemet framkallade vissa svårigheter. Järnvägstågen ha ju varit omtyckta mål för »herr Molotovs fåglar», som man uttryckte det. Därför kör man som bekant mest under de mörka timmarna. Krigsmakten har för sina behov varit tvungen att rekvidrera en ganska stor del av lastbilsparken. De bilar, som finnas kvar, utnyttjas om möjligt under dygnets alla timmar. Inom varje län finnes en särskild transportnämnd, som övervakar att lastbilarna utnyttjas på bästa sätt, bland annat så att transportvägarna kunna förkortas och dubbelkörningar undvikas. Många generatordrivna bilar såg man ej.

I samband med evakueringen av frontområdena berättades en liten belysande historia. Då områdena tömdes, lämnade man varken stock eller sten efter sig. På ett håll fanns det dock en gammal bastu, som var så dålig, att man inte brydde sig om besväret att bränna den. Vid ett tillfälle lågo några finska soldater i närheten. Man beslöt att försöka få sig ett efterlängtad bad med risk att få taket över sig. Nästa morgon var det litet avbränd ved kvar som fattat eld. Mot röken styrde en rysk bombeskader och spydde ur sig sin last. Sedan smög sig en finsk pojke varje morgon under en veckas tid till den allt fortfarande ej träffade bastun och gjorde upp eld. Ryska flygplan styrde dagligen troget fram mot röken och »odlade» skogsmarken runt omkring på sitt speciella sätt.

Första dagen under Finlandsbesöket sammanträffade jag med en gammal man, som sade: »Ni skall i Finland finna att kriget i all sin fasansfullhet givit oss stora gåvor. Det har givit oss enigheten. Det har på nytt gjort oss till ett kristet folk.» Jag fann att han i båda fallen hade rätt. Bortseendet från det egna jaget, hjälpsamheten, enigheten i stort och smått, gjorde ett överväldigande intryck. Den absoluta förtröstan på att högre makter stödde det finska folket i dess kamp, mötte man bland männen i ministerierna likaväl som hos hustrurna i de små bondgårdarna och hos människor i de bombhärjade städerna.

Ett par små brev, som upplästes av en affärsman vid en lunch, ger mer än ordrika skildringar en glimt av det finska folkets tysta okuvliga kraft. Breven härröra från en kvinna i en ödemarksgård och hennes son vid fronten; hon har lärt sig skriva av sina föräldrar och i sin tur lärt sin son det — skolvägarna äro långa i ödebygden. Breven, som i original voro skrivna med blyerts, bifogas här i översättning med utelämnande av namn.

»N. N. kolonisationshem 25.12. 1939.

Min kära goda vän Fru S. Jag hälsar Er härifrån ödebygden och tillönskar Er och Eder familj en fridfull jul. Jag önskar och ber om Guds nådefulla beskydd åt Er, Eder man, Edra söner, Er svärson och dotter och åt hela Finlands folk och vårt älskade fosterland. Tusen tack för Edra gåvor, vilka voro särdeles värdefulla och välkomna åt oss. Föregående dag sade lilla Martti och Toivo ängsligt att varifrån få vi, mor, vantar, om vi bli evakuerade. Vi äro just på gränsen, att också vi måste lämna vårt kära hem. Evakueringsgränsen är på ett avstånd av 10—12 km. från oss. Genom L—by ha vandrat tusenden nöt och människor.

Nog känns det bittert, att vår fiende från andra sidan gränsen åter har kommit för att ofreda oss och besudla vårt fria, älskade fosterlands rena jord med sina skändligheter, men det får inte ske så länge i ett enda hjärta pulserar äkta fosterländskt blod. Vårt uppdrag är dyrbart för oss envar. Må vi stå på vår post som en man. Jag är lycklig över, att även änkan har en skärv på fosterlandets altare — två dyrbara käcka söner. Den skärven skall Herren välsigna. Själv står jag i den söndriga ugnsmuren och ropar och ber till Herren för de tappra finska pojkar och sköter om och uppfostrar och tröstar dessa mina småtingar, som äro kvar, att även av dem må växa för fosterlandet till stöd och värn.

Annars äro vi friska nu för tiden. Och om också något skulle fattas böra vi inte nu tala om det. Endast det, att nu sakna vi fred, men även den få vi snart med Guds, våra tappra söners och döttrars hjälp. Och denna prövning skall göra oss till ett ännu enigare och renare Finlands folk, som skall renas från de sista resterna av kommunismens orenlighet, ty guldets renas i elden.»

»Där borta någonstans 3.12. 1939.

Kära hemfolk.

Min hälsning till er till ödebygden. Jag skriver här några rader, att jag varit frisk, vilket jag tillönskar även er. Fastän det randats en svår tid för vårt land, så försök taga prövningen med lugnt sinne, ty vi äro ju ute och göra vårt bästa i en rättvis sak. Jag ber er på det varmaste, att ni ej böra taga denna sak för tungt utan försök att, förtröstande på Honom, som strider för oss alla, emottaga varje dags medgång och motgång med lugnt mod, och tröstande barnens ömtåliga sinnen, deras som ännu ej förstå, huru dyrbar den sak är, för vilken jag, min bror och mången annan finsk yngling blivit kallad hit att försvara vår frihet, vårt fosterland. Men om Gud låter dem växa till män, komma de säkert att förstå saken rätt. Jag förstår nog, att detta fordrar mycket av Er och har fordrat, då ni varit tvungen att kämpa för en stor barnskara. Men då livet fordrar här av oss mycket, så få vi hoppas, att vi få vår lön, där inga jordiska bekymmer tynga.

Låt syster R. vara hemma och hjälpa Er och när det blir slädföre så gå till V., så hjälper husbonden er säkert med att forsla ved och hö. Jag sköter nog de sakerna sen när jag återkommer. Nu kan jag ej sköta om hembestyren, ty nu måste vi göra vårt bästa och jag gör mitt bästa för den sak, som våra förfäder ha kämpat för, för vårt bästa.

Jag vet ej när du, bror O., blir inkallad i våra led, men vart du än må komma så gå med huvudet upprätt och tänk med glatt mod, att jag är här för det fria Finland, för vårt fria fosterland och vi böja oss ej under slaveri, — så är ditt svärd lättare att bära.»

Vi böja oss ej under slaveri — det är det mäktiga och gripande intrycket av Finlands folk i striden mot bolsjevism och barbari.

Stig Janson.

Kina, Japan och U. S. A. I häfte 10, årgång 1939, gav konsul Gösta Guston i Svensk Tidskrift en framställning över Japans politik i Fjärran Östern. Från förutvarande professorn i Peiping, Kuang-Fu Tsu, för tillfället boende i Köpenhamn, har Svensk Tidskrift fått mottaga nedanstående uppsats, i vilken den kinesiska nationaliströrelsens synpunkter utvecklas.

Under hela ostasiatiska kriget, som redan pågått två och ett halvt år, har U. S. A:s hållning ej varit fullständigt känd för världen, såvitt man bortser från meddelandet att U. S. A. uppsagt handelsavtalet med Japan. Men Amerikas aktivitet har varit intensiv och av utslagsgivande betydelse. Japans diplomatiska ansträngningar komma i första hand att inriktas på att få ett nytt handelsfördrag till stånd. Kan Japan nå detta mål?

Sedan krigsutbrottet 1937 har Japans utrikespolitik genomgått skilda faser. Under den första perioden spelade de tyska medlingsförsöken en huvudroll. Efter Shanghais fall förmedlade tyske ministern i Kina, d:r Trautmann, till den kinesiska regeringen de japanska villkoren, av vilka de viktigaste voro: självständighet för Inre Mongoliet, utvidgning av de demilitariserade zonerna i Nordkina, rätt för Japan att införa en ny regim i Nordkina samt revision av tulltariffen. Detta var i december 1937. I januari 1938, alltså efter Nankings fall, förelade d:r Trautmann marskalk Chiang Japans nya, ännu mer skärpta villkor, vari bl. a. ingick rätt för Japan att upprätta garnisoner i Kina och skyldighet för Kina att ersätta Japans krigsskador. Kina uttryckte sin tacksamhet för Tysklands medkänsla och fredsbemödanden men antog inte de japanska fordringarna.

I februari och mars 1938 inträdde den andra fasen, i det att Japan ej erkände Chiang-Kai-sheks regering som förhandlingspart. Där-efter försökte utrikesminister Ugaki att bilägga konflikten på indirekt väg, genom att förhandla med England i syfte att medelst internationellt tryck på Kina nedkämpa dess motstånd. Samtidigt gav den offentliga opinionen i Japan uttryck för bitter fiendskap mot England, särskilt under Tsientsinblockaden. Även efter Ugakis avgång fullföljdes taktiken men resultatet uteblev. Misslyckandet

torde kunna tillskrivas det amerikanska inflytandet. På niomaktskonferensen i Brüssel i november 1937 uttalade U. S. A:s delegat, Mr Davis: »Man bör icke tänka på ett vapenstillestånd, så länge icke något tecken ger vid handen att den kinesiska regeringen vore på väg att störtas.» Därmed manifesterades U. S. A:s önskan att icke genom några fredsförsök försvaga Kinas försvarsvilja. Dessutom lät U. S. A:s regering förstå, att England icke utan dess medverkan kunde enas med Japan om ett avgörande i fråga om kriget i Ostasien. Man kan erinra om att Chamberlain med anledning av Japans fordringar i juli 1939 på Tokiokonferensen upprepade gånger förklarade, att England med avseende å det allmänna läget i Kina icke befann sig i det läget att det ensamt kunde förhandla med Japan. Vid det tillfälle under år 1938, då förhandlingar fördes i Tokio mellan Japan och England om öppnande av sjöfarten på Jangtsefloden, förklarade chefen för U. S. A:s Fjärran-Östernflotta, amiral Yarnell, att den amerikanska marinen med makt skulle genomryta Jangtseblockaden. Som en följd därav strandade Englands försök att komma till enighet med Japan.

Den japanska krigsdiplomatiens tredje fas inträdde i slutet av år 1938, när ministerpresident Konoye proklamerade sina fredsvillkor, vilka i huvudsak innehöllo följande: upprätthållandet av japanska garnisoner på bestämda platser i Kina, rätt för japanska medborgare att fritt bosätta sig i Kina, Kinas erkännande av Manchukuo och Inre Mongoliets självständighet, Kinas anslutning till antikominternpaktens och bildandet av ett ekonomiskt block mellan Japan, Kina och Manchukuo. Alla dessa fordringar utgöra vad man kallar »Den nya ordningen». Genom denna förklaring öppnade Konoye åter dörren till direkta förhandlingar med Kina. Men kinesernas beslutsamma vilja att befria landet omintetgjorde förverkligandet av hans plan. Den efterföljande regeringen, med Hiranuma som ministerpresident och Konoye som minister utan portfölj, fortsatte efter Konoyes linjer. Hiranuma försökte sönderbryta den nationella enheten i Kina genom att på diplomatisk väg medelst internationell medverkan genomdriva Konoyes fordringar, d. v. s. Den nya ordningen. Trots oerhört livlig japansk agitation kunde Kinas enighet i stort sett icke nedbrytas. Och Japans försök att vinna internationellt diplomatiskt stöd blev trots det engelsk-japanska Tokioavtalet ett fiasko. Hiranumas utrikespolitiska strävan var och är att åstadkomma ett närmande i första hand till England och i andra hand till Frankrike. Med U. S. A. ville han inte ha mycket att skaffa, och hans plan var att så långt som möjligt hindra ett samarbete mellan de båda anglosachsiska staterna, eftersom Japan enligt gammal erfarenhet aldrig varit U. S. A:s gunstling. Sommaren 1939 föranledde planerna på en militärallians med axelmakterna en strid inom Tokioregeringen. Tack vare stöd från marinen lyckades Hiranuma och Arita motsätta sig härens önsknings om en allians. Sannolikt fruktade de följande: 1) Som en följd av en dylik allians måste Japan aktivt delta i ett europeiskt krig, eventuellt också i ett krig mot Ryssland, såsom man

vid den tidpunkten kunde anta; 2) i händelse av ett närmare samarbete mellan Japan och axelmakterna skulle den amerikanska förstämningen gentemot Japan skärpas, och följaktligen skulle en engelsk-amerikansk flottsamverkan mycket sannolikt komma till stånd i Ostasien, något som vore för Japan en nagel i ögat. Gentemot Ryssland lät Hiranuma den osäkra hållningen bestå. Hans politik kröntes dock icke med någon framgång, ty Amerikas reaktion, uppsägandet av handelsavtalet, kom som en överraskning just vid den tidpunkt, då Japan genom drastiska handlingar tänkte njuta frukterna av de diplomatiska och krigiska insatserna.

Japans diplomatiska bemödanden att få ett »Ostmünchen» till stånd voro under den andra och den tredje fasen förgäves. Naturligtvis betydde härvid Englands Kinavänliga politik mycket, men man bör icke bortse från den verkan, som Amerikas politiska »torpeder» mot Japan utövade. Särskilt intressant är att konstatera att en dylik torped kom varje gång just vid den tidpunkt, då det lyckats de japanska politikerna att tvinga engelsmännen att bänka sig kring det runda bordet.

Den fjärde fasen i krigsdiplomati inträdde under den regering, som general Abe bildat. Hans program var att skapa och underhålla de bästa förbindelser med alla makter, däribland även Amerika och Ryssland. Hans huvuduppgifter voro uppenbarligen tvenne: att sluta ett nytt handelsavtal med U. S. A. och att ingå en nonaggressionspakt med Sovjet-Ryssland. Av dessa är handelsavtalet det avgjort viktigare. General Abe hade till en början även övertagit utrikesministerposten, men efter knappa tre veckor överlämnades denna till den avgångne amiralen Kichisaburo Nomura. Därmed hade för första gången i Japans historia en person från flottan trätt i spetsen för utrikespolitiken. Hans utnämning sammanhängde i sin tur med strävanden att nå en försoning med Amerika. Under den tid, då president Franklin Roosevelt beklädde posten som biträdande sjöminister, var Nomura japansk militärattaché i Washington. Han var japansk delegat både vid fredsförhandlingarna i Paris och vid Washingtonkonferensen. I japanska politiska kretsar är han känd som en stor vän av Amerika. Ändock strandade Abekabinettets ansträngningar att få ett nytt handelsavtal med U. S. A. till stånd. Abe måste avgå den 14 januari i år, och därmed är den japanska krigsdiplomatiens fjärde fas tilländalupen, utan att ha bragt annat än stor besvikelse. Den nye regeringschefen, amiral Yonoi, var sjöminister i Hiranumas kabinett, och förra sommaren var han en motståndare till den planerade militäralliansen mellan Japan, Tyskland och Italien. Hans utnämning till regeringschef torde vara ett nytt uttryck för strävan att nå en avspänning i förhållandet till Amerika, ty han betraktas som en vän till de demokratiska och som en motståndare till de totalitära staterna.

De amerikansk-japanska handelsförbindelsernas betydelse torde för Japan vara mycket stor. Japan är fattigt på råvaror; 56 % av erforderliga råvaror, såsom petroleum, järn och koppar, vilka Japan

icke själv äger, komma från Amerika. Enligt en amerikansk tidskrift belöpte sig värdet av de varor, som under de två sista åren exporterades från U. S. A. till Japan, sammanlagt till 528 milj. dollars, varav 326 milj. dollars, d. v. s. 61 %, hänförde sig till krigsmateriel. Bland Japans viktigaste importartiklar under år 1938 representerade de amerikanska leveranserna stora procentsatser, t. ex. 66 % för bergolja, 90 % för järn och stål, 91 % för bilar och 77 % för flygmaskiner. Utanför Amerika kan Japan knappast erhålla motsvarande varumängder. De japanska fabrikat, som Japan i sin tur i stora mängder exporterar till Amerika, äro däremot knappast oumbärliga för den amerikanska befolkningen. Upphävandet av handelsavtalet måste därför vara ett hårt slag för Japan, i synnerhet med hänsyn till dess krig i Kina.

Amerikas sändebud i Kina, Mr Johnson, som förra vintern gjorde en resa hem, berättade nyligen i Chungking sina intryck från hemlandet. Under den vecka, han tillbringade i New York, mottog han dagligen mellan hundra och hundratrettio besök, varvid alla ställde frågor om krigsläget och undantagslöst uttryckte sina sympatier för Kinas kamp. Och Amerikas sändebud i Japan, Mr Grew, höll i oktober förra året efter sin återkomst från Amerika ett tal på det amerikansk-japanska sällskapet i Tokio, däri han på det öppenhjärtigaste betonade, hurusom Japans proklamerade »New Order» för Fjärran östern vore till förfång för Amerikas intressen, varför U. S. A. måste skrida till en energisk motaktion för att hävda »den öppna dörrens» politik. Som svar på Grews tal anförde Tokiopressen, att Japan skulle respektera »den öppna dörren» och åter öppna Jangtse för sjöfart, under förutsättning att Den nya ordningen icke fick beröras därav. Pressen meddelade samtidigt, att Japan vore berett att förhandla med U. S. A. om ett nytt handelsavtal, såvitt Washingtonregeringen vore benägen därtill. I anslutning till sitt ovannämnda tal har Grew i november vid ett samtal med utrikesminister Nomura uppställt tre punkter: 1) respekterande av bestående fördrag, 2) motstånd mot Den nya ordningen och 3) accepterande av den offentliga opinionen i Amerika såsom bas för återställande av normala förhållanden mellan de bägge länderna. Av allt att döma härskar i Amerika en tydlig förstämning gentemot Japan. Det är därför tvivelaktigt, om ett nytt handelsavtal kan åvägabringas, i varje fall inom överskådlig tid.

Även ur historisk synpunkt har Amerika alltid varit Kinas vän och Japans motståndare. I svåra situationer har Amerika städse spelat en utslagsgivande roll i Fjärran östern. Varje gång en rubbning av förhållandena därstädes hotat, har Amerika satt in sin makt och stabiliserat läget. »Den öppna dörrens politik» föreslogs först av den amerikanske utrikesministern John Hay, och den vann sitt erkännande av stormakterna år 1899. »Den öppna dörren» betecknar ett tillstånd, enligt vilket ett land står i lika hög grad öppet för andra länders handel. Därigenom förebyggdes faran, att Kina skulle delas mellan främmande makter. Tack vare U. S. A:s intervention 1915

sattes Japans beryktade 21 fordringar gentemot Kina ur kraft. Washingtonkonferensen, som hölls 1921 under president Hardings ordförandeskap, tvingade Japan att utrymma Shantung och att återge Tsingtau till Kina. Konferensens viktigaste resultat var nio-maktspakten, som blivit grundvalen för de internationella förbindelserna i Fjärran östern. När japanerna skapade den nya staten Manchukuo, blev Amerikas svar Stimsons icke-erkännandepincip, vilket varit av stor moralisk betydelse för de internationella förhållandena. När Japan 1937 skred till sitt nya angrepp mot Kina, stämpade Roosevelt i ett tal i Chicago Japan som angripare. I slutet av år 1938 har Washingtonregeringen tillställt Japan två noter, vari den inskräppte sin vägran att erkänna Den nya ordningen. I april i fjol detacherade Amerika sin Atlantflotta till Stilla Oceanen. Genom upphävandet av handelsavtalet har spänningen mellan Amerika och Japan nu kulminerat.

Utbrottet av det nu pågående kriget i Europa syntes ge Japan en sällsynt chans att få fria händer i Kina. Japan begärde, att England och Frankrike skulle draga tillbaka sina garnisoner ur Kina, och denna önskan har förverkligats i så måtto, att garnisonerna i betydande grad reducerats. I motsats därtill har Amerika nyligen förstärkt sina stridskrafter i Fjärran östern. »England och Frankrike veko undan men Amerika övertog vakttjänsten i Ostasien», skrev Tokiopressen. Som en försöksballong deklarerade det japanska utrikesdepartementet: »Den som skulle våga att hindra Den nya ordningen i Fjärran östern, skall bekämpas av Japan med alla till buds stående medel.» Härpå svarade utrikesminister Hull i september 1939, att Amerika i enlighet med nio-maktspaktens traditionella anda icke skulle erkänna en ensidig handling av något land, vilken skulle kunna bringa de internationella intressena i Kina uti fara; och han tillade att Amerikas uppmärksamhet på läget i Fjärran östern var större efter än före krigsutbrottet i Europa. Dessutom inskräppte Hull motståndet mot en ensidig ändring av status quo i fråga om de främmande koncessionerna i Kina, särskilt då i Shanghai.

Med spänning kommer man att avvakta, om Japan skall lyckas ernå ett nytt handelsavtal med U. S. A., något som i så fall skulle vara en diplomatisk akt av världspolitisk räckvidd.

Kuang-Fu Tsu.

Folkomröstning om kommunismen — en replik. I form av ett diskussionsinlägg om kommunisternas och andra landsförrädiska grupper avhysande framkastade undertecknad i förra häftet av Svensk Tidskrift ett förslag om att anordna en konsultativ folkomröstning i frågan, varvid omröstningen tänktes ersätta den för grundlagsförändringar eljest föreskrivna proceduren med två lagtima riksdagars beslut och mellanliggande andrakammarval. Utgångspunkten var, att gällande grundlagar lade hinder i vägen för omedelbara beslut om t. ex. diskvalifikation av kommunistiska riksdags- och kom-

munalmän, avsättning av kommunistiska befattningshavare i allmän tjänst, indragning av kommunistisk press o. s. v. Förslaget avsåg — som det uttryckligen betonades — att finna en ur olika demokratiska synpunkter godtagbar nödlösning av ett spörsmål, där kravet på ett snabbt beslut ej kunde förenas med tidsutdräkten för grundlagsändringar. Det förutsattes, att regering och riksdag tilläventyrs hyste tvekan att skrida till drastiska åtgärder utan grundlagshemul, innan folkmeningen kunnat utrönas i grundlagsenlig ordning.

Folkomröstningsprojektet har på några håll rönt instämmande men på andra håll avvisats. De, som ställt sig avvisande därför att de anse att kommunismen trots folkmeningens tryck fortfarande bör få åtnjuta demokratisk fridlysning, kunna här lämnas åsido. För dem, som anfört konstitutionella betänkligheter, böra några preciseringar göras.

I den mån de nu i utsikt ställda regeringsförslagen om åtgärder mot landsförrädisk partiverksamhet liksom det nyss avlämnade kommittéförslaget om en indragningsmakt under krig tillfredsställa en utbredd folkmenings krav, fogar sig i denna stund opinionen nog gärna i åtgärderna, även om dessa skulle reellt eller formellt innebära grundlagsöverträdelser. Innan man sett de slutgiltiga förslagen, kan man dock varken formellt eller reellt sett bilda sig någon uppfattning om dem.

Några tyckas anse, att man bekvämligen kan komma förbi frågan om grundlagshelgd genom att lämna grundlagarna orubbade men i stället halta sig fram genom provisoriska lagar, som för viss tid derogera grundlagarna. De provisoriska lagarnas sakliga berättigande kan stå höjt över alla tvivel, likaså metodens lätthanterlighet, men detta ändrar ingenting av det faktum, att en faktisk ändring av ett grundlagsstadgande företagits på ett grundlagsvidrigt sätt, d. v. s. i annan ordning än som klart föreskrives för grundlagsändringar.

Våra grundlagar äro till sitt innehåll ytterst skiftande. De innehålla fundamentala författningsstadganden sida vid sida med rena bagatellbestämmelser, exempelvis att en riksdagsmotion skall avlämnas i två exemplar. Om stadganden av den senare typen — t. ex. på grund av pappersbrist — tillfälligtvis kränkas, torde ej större farhågor yppas. Om återigen fundamentala stadganden, exempelvis om församlings- och pressfriheten, av tvingande skäl anses böra omedelbart sättas ur kraft, måste det stå i större överensstämmelse med grundlagens anda att — såvitt möjligt — låta inhämta folkets mening härom än att regering och riksdag på eget bevåg fatta beslut. I vart fall måste det principiellt stå utom debatt, att grundlagsändringar, företagna av regering och riksdag på egen hand, måste såsom prejudikat erbjuda vida allvarligare framtidsrisker än ändringar, som först kommit till stånd efter folkets i folkomröstning givna samtycke. I förra fallet har man helt eliminerat författningens garantisystem för grundlagsändringar; i senare fallet har man ej velat lösgöra konstitutionen från sitt underlag i folkets aktuella rättsmedvetande utan skaffat en ekvivalent för folkviljan, och man har

därigenom kommit grundlagens garantisystem så nära som det med hänsyn till kravet på skyndsamt beslut är möjligt.

Så långt om följdriktigheten hos dem, som vända sig mot referendumtanken på grund av dess inkonstitutionalitet men gärna äro beredda att medverka till andra omedelbara grundlagsöverträdelser på omvägar. Gentemot dem, som anse att ingen grundlagsrubbnig ens under det allvarligaste läge för landet kan få göras utan att tidtabellen för grundlagsändringar noga respekteras, kan man göra följande konstateranden.

Proceduren för grundlagsändringar har såsom konstitutionell garanti oerhört övervärderats. Med densamma har man velat vinna två syftemål: att låta folket få yttra sig om den vilande grundlagsändringen och att bereda den nya riksdagens män tillfälle att på nytt pröva frågan. Visserligen är folkets yttranderätt potentiellt obegränsad men reellt är den nästan undantagslöst en ren fiktion. Vid ett andrakammarval kunna hundratals viktiga frågor öva inflytande på väljarna. När under valrörelserna ha vilande grundlagsändringar diskuterats och hur skall man kunna utröna vad väljarna tycka och tänka om t. ex. opolitiska grundlagsändringsförslag? Det skulle exempelvis vara intressant att få konfronteras med den väljare, som 1932 tänkte på eller överhuvud kände till att då förelåg ett vilande grundlagsförslag om att postavgifterna ej längre skulle hänföras till bevillningsmedlen; ändock avtog 1933 års riksdag detta förslag. Det normala är att vilande grundlagsförslag vid andrakammarvalen drunkna i mångfalden av andra enklare eller människorna mera närliggande frågor. Med riksdagens andra läsning kan det vara mera bevänt, men det säger mycket att sedan 1912 inte mer än ett vilande grundlagsförslag avslagits, nämligen vid det ovan berörda fallet 1933, varvid beslutet ej följde några partilinjer. Det bör observeras, att konstitutionsutskottet för sin del ej ens prövar vilande grundlagsförslag utan blott anmäler dem för kammaren i ett själlöst memorial. Icke heller denna garanti bör därför erfarenhetsmässigt överskattas till sitt värde. Även om man ännu en gång vidgår procedures potentiella möjligheter, är det ingen överdrift att konstatera att det folkliga mellanspelet vid grundlagsändringar brukar vara lika konturlöst som det parlamentariska slutspelet brukar vara mekaniskt. Ville man ta starka ord i munnen, skulle man kunna kalla värdesättningen av grundlagsändringens tidsutdräkt och garantisystem för en faktisk vidskepelse, vilken likväl anses böra väga tyngre än statens nödvärn under en svår kris. I jämförelse härmed skulle en folkomröstning, anordnad isolerad och i ett ämne, rörande vilket människorna ha en egen uppfattning, ej lämna första och andra statsmakten i något tvivel om folkmeningen.

Jag vill ej diskutera, om under normala tider sättet för grundlagsändringar bör ändras eller om referenduminstitutet då vore att föredra. Jag har blott för det fall, att grundlagens tidsbestämmelser ej kunna hållas, velat påvisa en väg, på vilken man minst långt avviker från grundlagens anda, om man nödgas att bryta mot dess bokstav.

E. H.

SVENSK TIDSKRIFTS tredje häfte låg färdigt för tryckning vid den tidpunkt, då västmakterna avgåvo sina noter till Norge och Sverige, omedelbart följda av Tysklands ockupation av Danmark och överfall på Norge. Häftet skulle ha huvudsakligen ägnats åt Finlandspolitiken och Nordens försvarsproblem. Mycket av detta har nu förlorat sin aktualitet eller bör dryftas först under lugnare och lyckligare förhållanden. Och för kulturartiklar kan just nu ej uppbringas intresse. Detta häfte har därför blivit annorlunda än vi tänkt.

I dessa dagar, då varje timme kan förete en ny situation eller bringa en vändning i händelsernas gång, bli lätt alla kommentarer snabbt föråldrade. Vi måste avstå däriifrån tills vidare.

Mörkare än under sekler ter sig den närmaste tiden för Nordens sedan hedenhös fria stater. Statsministerns fasta och viljestarka hävdande av vår generations ansvar för Sveriges oberoende måste inge alla det mod samt den beslutsamhet och livsvilja, utan vilken vår frihet är prisgiven åt våldets och orättens hämningslösa krafter. Biskop Thomas' ord må ock bli vår tids oryggliga bekännelse:

*En fågel han värjer sin egen bur.
Så göra ock alla villena djur.
Nu märk, vad dig bör göra.
Gud haver givit dig sinn och själ
Var hellre fri än annans träl
Allt medan du kan dig röra.*

Den 12 april 1940.